

بسم الله الرحمن الرحيم

مبانی جامعہ شناسی

مؤلفان:

دکتر اسحق ارجمند سیاه پور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیشه

دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

۱۳۹۲

سرشناسه	ارجمند سیاهپوش: اسحق، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	مبانی جامعه‌شناسی/مولفان اسحق ارجمند سیاهپوش، ابوالقاسم حیدرآبادی.
مشخصات نشر	بابل: کارپی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۲۱۵ص: جدول: نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۹۱۳-۰۷۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	جامعه‌شناسی
شناسه افزوده	حیدرآبادی: ابوالقاسم، ۱۳۵۶ -
رده بندی بکره	۱۳۹۲ ۱۴۷/۴۲/۶۰۶ HM
رتبه بندی دیویی	۳۰۱
ماره کتابشناسی ملی	۲۲۵۲۹۶۵

www.karpi.ir

مبانی جامعه‌شناسی

مولفان:

دکتر اسحق ارجمند / دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی

نشر: کارپی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲ / شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۱۳-۰۷۰۰ جلد

ناظر چاپ: جاسم چرم‌ساز (سرکاری)

لیتوگرافی: شایگان / چاپ: رضا / صفحه‌نگاری: سید

نشانی ناشر: بلوار جانبازان، خیابان تختی غربی، حر ۱۲، همان آپادانا، طبقه سوم

کد پستی ۴۷۴۱۶-۴۷۱۸۷، بابل، ایران

تلفن ۳۲۶۶۱۲۶ - ۳۲۶۶۱۲۷

rezacharamzadeh@yahoo.com

مرکز پخش: بابل، خ دکتر شریعتی، روبروی دانشگاه صنعتی نوشهری،

کتابفروشی واژه تلفن: ۰۱۱۱-۳۲۳۲۶۸۴ بابایی ۰۹۱۱۳۱۴۰۳۸۹

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۱۳-۰۷۰۰

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

هر گونه استفاده از مطالب این اثر به هر شکل، مستلزم کسب اجازه کتبی از مولف می باشد.

با متخلفین طبق قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفین، مصوب مجلس شورای اسلامی برخورد خواهد شد.

به نام خدا

پیشگفتار

برای شروع و آغاز مبحث یا مباحث علم جامعه‌شناسی، اولین واژه‌ای که به ذهن محقق یا محققان و مؤلف یا مؤلفین متبادر می‌شود، واژه جامعه است. واژه جامعه، همچون واژگان تخصصی دیگر دانش جامعه‌شناسی، مانند فرهنگ، نهاد اجتماعی و غیره مفهومی ذهنی و بسیار انتزاعی است و معانی متعددی به کار می‌رود. چنان که گفته می‌شود جامعه ادبی، جامعه دانشگاهی، جامعه ورزشی، جامعه امن، آن در هر حال، از واژه جامعه تعاریف زیادی شده است. حال با در نظر گرفتن جمیع تعاریف موجود در مجموع می‌توان جامعه را گروه وسیعی از انسان‌ها (زن و مرد) تعریف کرد که اگر روابطی بین خود داشته باشد می‌توانیم بگوییم عده‌ای اجتماعی زیست کرده و یک جامعه را تشکیل می‌دهند. آن‌ها را عبارتند از:

۱- سرزمین مشترکی را اشغال کرده باشند (در یک ناحیه و با هم زندگی کنند).

۲- علاوه بر زندگی در یک محل، با هم روابط متقابل نیز داشته باشند.

۳- فرهنگ مشترکی داشته و احساس مشابهی از عضویت در آن داشته باشند.

به طور خلاصه جامعه، گروهی از افراد دارای روابط متقابل است که در یک ناحیه با هم سکونت و در یک فرهنگ مشارکت دارند. کوچکترین جامعه، خانواده به شمار می‌آید و بزرگترین جامعه، جامعه جهانی است. این جامعه، چه کوچکترین و چه بزرگترین آن که در حال زدیم، باید مأموری برای اعضای خود به وجود آورد که در آن اعضا در کنار زیست مسکن، نیز با هم، احساس آرامش و آسایش کنند.

نتیجتاً، با گذشت زمان از عمر کوتاه بیش از یک قرن و نیمی علم جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسان گذشته که به عنوان فلاسفه اجتماعی معروف بودند و چه جامعه‌شناسان کلاسیک و معاصر و مدرن با علم و آگاهی و تجربه تاریخی زیستن جوامع، به این نتیجه رسیده‌اند که آشنایی با مفاهیم و واژه‌های کلیدی علم جامعه‌شناسی می‌تواند هم متخصصین این علم و هم متخصصین دیگر

علوم مرتبط با این رشته علمی را، به سمت و سویی سوق دهد که بتوانند جامعه را برای اعضایش قابل زیست کنند.

مولفین این کتاب با تألیف کتاب حاضر، این هدف را تعقیب می‌کنند که چون علم و آگاهی دارند که جامعه‌شناسی یک علم بین رشته‌ای است. بنابراین با تألیف این کتاب به عنوان یک کتاب درسی که در دانشگاه‌ها برای دانشجویان رشته علوم انسانی تدریس شود، به دانشجویان در تکمیل علم شان این کمک را بکند که برای قضاوت علمی، نباید نقش حایز اهمیت جامعه را در رفتارها و کنش‌های اجتماعی اعضای یک جامعه نادیده گرفته شود.

کتاب حاضر، به عنوان یک کتاب درسی دانشگاهی تهیه و تدوین شده است که مولفین امیدوارند مباحث این کتاب مورد استفاده مفید دانشجویان قرار گیرد. این اثر شامل سیزده فصل می‌باشد. فصل اول به تفکات زندگی انسان با سایر جانداران می‌پردازد و دلیل روی آوردن انسانها به زندگی گروهی و جمعی را بررسی می‌نماید. در فصل دوم چگونگی شکل‌گیری جامعه شناسی و نحوه جدا شدن آن از سایر علوم خصوصاً فلسفه را بررسی نموده و به شرح مختصری از زندگی و نظریه‌های جامعه‌شناسی اول اختصاص می‌پردازد. فصل سوم به اهمیت مطالعه جامعه شناسی و رابطه این علم با سایر علوم انسانی و اجتماعی پرداخته است. در فصل چهارم به فرهنگ، انواع فرهنگ و ارزشها و هنجارهای اجتماعی اختصاص دارد.

فصل پنجم این کتاب درصدد بررسی نقشها و نگاه‌های اجتماعی افراد جامعه بوده و نحوه به دست آمدن هر یک از آنها را توضیح می‌دهد. در فصل ششم به موضوع مهم جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن پرداخته شد. یکی از مفاهیم کلیدی و مهم در جامعه‌شناسی، مفهوم جامعه‌پذیری یا اجتماعی شدن است. جامعه‌پذیری نقطه اتصال و ارتباط بین فرد و جامعه است. بدون فرآیند جامعه‌پذیری، شخصیت فرد به طور صحیح شکل نمی‌گیرد و احساس استعدادهای عاطفی و توانایی‌های شناختی کودک توسعه نخواهد یافت.

در فصل هفتم به بررسی گروه‌های اجتماعی و در فصل هشتم به بررسی صفت، قدرتها و اقتدار اجتماعی و همچنین تحرک اجتماعی پرداخته شده است. قشربندی نظامی است که در آن هرگروه اجتماعی و یا جامعه بر اساس امتیازشان بر روی یک مقیاس موقعیت یا در سطح مختلف پایگاه‌های اجتماعی، توزیع می‌شوند و از نظر اقتصادی، قدرت و حیثیت اجتماعی از هم متمایز می‌گردند.

مطالعه نهادهای اجتماعی با تأکید بر نهاد خانواده در فصل نهم صورت گرفت. خانواده مهمترین و اولین نهاد اجتماعی یک جامعه محسوب می‌شود و نقش عمده‌ای در تربیت نیروی فعال جامعه،

بارور کردن توانایی ها، افزایش بهره‌وری در جامعه و به طور کلی توسعه اقتصادی و اجتماعی دارد. کارکردهای خانواده، انواع و اشکال خانواده، خویشاوندی و ازدواج و طلاق از مهمترین موضوعات مورد بررسی در این فصل هستند. در فصل دهم به بررسی رفتارهای انحرافی و نحوه تبیین این رفتارها پرداخته شده است. مطالعه رفتار انحرافی از مهمترین وظایف در حوزه مطالعات جامعه‌شناسی است و اکثر جامعه‌شناسان به مطالعه رفتار انحرافی علاقه زیادی نشان می‌دهند.

در فصل یازدهم اجتماع شهری و اجتماع روستایی و در فصل دوازدهم انواع رفتارهای جمعی بررسی شده است. در نهایت در فصل سیزدهم، روشها و فنون پژوهش در جامعه‌شناسی بررسی شد. دست‌نوشته‌های تحقیق و انواع آن، روشهای گردآوری اطلاعات و داده‌ها و مراحل عمده یک تحقیق علمی در این فصل مورد مطالعه قرار گرفته است.

تدوین این اثر علمی نمی‌تواند خالی از اشکال باشد، لذا از دانشجویان، پژوهشگران و خوانندگان محترم تقاضا می‌شود با پیشنهاد خود ما را در رفع اشکالات احتمالی آن یاری نمایند.

دکتر اسحق ارجمند سرمد

دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی

شهریورماه ۱۳۹۲

فهرست مطالب

عناوین	شماره صفحه
پیشگفتار	۳
فصل اول: تفاوت زندگی انسان با سایر جانداران	۱۳-۲۰
مقدمه	۱۳
زندگی اجتماعی	۱۳
ماهیت جان و زندگی اجتماعی انسان	۱۴
ویژگی های انسان اجتماعی	۱۵
تفاوت زندگی انسان با حیوانات	۱۷
سوالات فصل اول	۱۸
فصل دوم: پیشینه شکل گیری علم جامعه شناسی	۲۱-۳۰
مقدمه	۲۱
رشد تاریخی جامعه شناسی	۲۱
جامعه شناسان اولیه	۲۳
عوامل شکل گیری نظریات جامعه شناسی	۲۸
سوالات فصل دوم	۲۹
فصل سوم: اهمیت مطالعه جامعه شناسی	۳۱-۴۶
مقدمه	۳۱
اهمیت مطالعه جامعه شناسی	۳۲
تعریف جامعه شناسی و شاخه های آن	۳۳
جامعه شناسی به عنوان یک علم	۳۳
روش تحقیق علمی	۳۷
رابطه جامعه شناسی با علوم دیگر	۳۸
فایده و کاربرد دانش اجتماعی	۴۱
سوالات فصل سوم	۴۳
فصل چهارم: فرهنگ	۴۷-۶۶
مقدمه	۴۷

۴۷	تعریف فرهنگ
۴۸	رابطه فرهنگ و جامعه
۴۹	انواع فرهنگ
۵۲	راه های انتقال فرهنگ
۵۳	ویژگی های فرهنگ
۵۵	ارزش هنجار
۵۷	هنجارهای فرهنگی
۵۹	اجزای فرهنگ
۶۰	فرهنگ پذیری
۶۰	اشاعه فرهنگی
۶۱	مفاهیم فرهنگی
۶۲	ضد فرهنگ
۶۲	قوم مداری
۶۳	واپس ماندگی فرهنگی
۶۴	ضربه فرهنگی (شوک فرهنگی)
۶۵	نسبیت فرهنگی
۶۶	دگرگونی فرهنگی
۶۷	سوالات فصل چهارم

۷۱-۸۲

فصل پنجم: نقش و پایگاه

۷۱	مقدمه
۷۲	تعریف پایگاه
۷۳	پایگاه انتسابی و پایگاه اکتسابی
۷۴	عوامل تعیین کننده پایگاه اجتماعی
۷۵	بی ثباتی و تضاد پایگاه اجتماعی
۷۶	تفاوت مفهوم پایگاه با طبقه
۷۶	تعریف نقش
۷۶	انواع نقش ها

۷۷	رابطه بین نقش و پایگاه
۷۷	نقش و گروه مرجع
۷۸	مفاهیم مرتبط با نقش
۸۰	سوالات فصل پنجم

۸۳-۱۰۲

فصل ششم: جامعه پذیری یا اجتماعی شدن

۸۳	مقدمه
۸۵	تعریف جامعه پذیری (اجتماعی شدن)
۸۷	انواع اجتماعی شدن
۸۸	مراحل جامعه پذیری
۸۹	عوامل و کارگزاران جامعه پذیری
۹۰	۱- خانواده
۹۱	۲- گروه همسالان
۹۳	۳- مدرسه
۹۴	۴- رسانه های ارتباط جمعی
۹۵	راه های اجتماعی شدن
۹۶	عناصر اساسی جامعه پذیری
۹۷	کارکردهای جامعه پذیری
۹۸	نتایج جامعه پذیری
۱۰۱	سوالات فصل ششم

۱۰۳-۱۱

فصل هفتم: گروه های اجتماعی

۱۰۳	مقدمه
۱۰۴	تعریف گروه
۱۰۴	اهمیت و ضرورت گروه ها در زندگی روزمره انسان ها
۱۰۴	شکل های ارتباط
۱۰۵	ویژگی ها و خصوصیات مشترک گروه ها
۱۰۶	پویایی گروه

۱۰۷	انواع گروه ها
۱۰۹	رهبری گروه
۱۱۰	گروه های مرجع
۱۱۰	سوالات فصل هفتم

۱۱۳-۱۲۶

فصل هشتم: قشربندی و تحرک اجتماعی

۱۱۳	مقدمه
۱۱۴	تعریف قشربندی اجتماعی
۱۱۵	دیدگاه تورکدگرایان و تضاد (کشمکش) درباره قشربندی اجتماعی
۱۱۶	دیدگاه کار مارکس درباره قشربندی اجتماعی
۱۱۷	ماکس وبر و طبقه اجتماعی
۱۱۹	انواع طبقات اجتماعی و تحرک
۱۲۰	تفاوت طبقه اجتماعی با قشر اجتماعی
۱۲۱	دو نظام اساسی قشربندی اجتماعی
۱۲۲	روش های مطالعه قشربندی اجتماعی
۱۲۳	سبک زندگی و ارتباط آن با طبقه اجتماعی
۱۲۴	تحرک اجتماعی و انواع آن
۱۲۵	عوامل مرتبط با تحرک اجتماعی
۱۲۸	سوالات فصل هشتم

۱۳۱-۱۴۶

فصل نهم: نهاد خانواده

۱۳۱	مقدمه
۱۳۲	تعریف خانواده
۱۳۳	خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی
۱۳۵	انواع اشکال خانواده
۱۳۶	انواع خانواده
۱۳۷	خویشاوندی
۱۳۸	تأثیر صنعتی شدن و شهرنشینی بر خانواده
۱۳۹	انتخاب همسر

۱۴۰	کارکردهای خانواده
۱۴۰	دگرگونی در ساخت خانواده
۱۴۱	طلاق
۱۴۳	سوالات فصل نهم

۱۴۷-۱۵۸

فصل دهم: رفتار انحرافی

۱۴۷	مقدمه
۱۴۸	تعریف انحراف
۱۴۹	انواع انحرافات
۱۵۰	تبیین رفتاری انحراف
۱۵۰	تبیین زیست شناختی انحراف (تبیین جسمانی)
۱۵۲	تبیین روان شناختی انحراف
۱۵۳	تبیین جامعه شناختی انحراف
۱۶۲	سوالات فصل دهم

۱۶۵-۱۷۸

فصل یازدهم: اجتماع شهری و اجتماع روستایی

۱۶۵	مقدمه
۱۶۵	جامعه روستایی یا قومی
۱۶۶	نهادهای عمده جامعه روستایی
۱۶۷	همگنی جمعیت در جامعه روستایی
۱۶۷	تعریف شهر
۱۶۸	شهرنشینی
۱۶۸	شهرنشینی در ایران
۱۶۸	ویژگی های جامعه شهری
۱۷۲	تفاوت شهر و روستا
۱۷۴	شهرستان ها
۱۷۵	همگرایی اجتماع روستایی و شهری
۱۷۶	رشد حومه ها و فروپاشی شهر

فصل دوازدهم: رفتار جمعی

۱۷۹	مقدمه
۱۸۰	تعریف رفتار جمعی
۱۸۱	عوامل تعیین کننده رفتار جمعی
۱۸۳	انواع رفتار جمعی
۱۸۹	جنبش اجتماعی
۱۹۱	سوالات فصل دوازدهم

فصل سیزدهم: روش ها و فنون پژوهش در جامعه شناسی

۱۹۳	مقدمه
۱۹۴	تعریف روش تحقیق
۱۹۴	مراحل روش تحقیق علمی
۱۹۸	انواع روش تحقیق
۲۰۳	روش های اساسی پژوهش
۲۰۷	سایر روشهای تحقیق
۲۰۸	سوالات فصل سیزدهم
۲۱۱-۲۱۶	منابع